

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“**

**ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПСИХОЛОГИЯ**

ОРЛИ НЕТАНЕЛ

**ПАРТНЬОРСТВО И РОДИТЕЛСТВО –
ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И
ПОДХОДИ ЗА РАЗВИТИЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

Професионално направление 3.2. „Психология“

Докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Научни ръководители:

Проф. д.пс.н. Галя Герчева

Доц. д-р Ваня Христова

Рецензенти:

Проф. д.ик.н. Гошо Петков

Доц. д-р Петър Нешев

Варна, 2019

Дисертационният труд е обсъден в катедра „Психология” и е насочен за защита пред научно жури, назначено със заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 1498/ 20.12.2019 г.

Дисертационният труд е в обем от 126 страници и съдържа увод, три глави, списък на използваната литература. Списъкът на използваната литература включва 79 източника на английски език.

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка към Катедра “Психология” при Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”.

Защитата на дисертационния труд пред Научно жури ще се състои на 25.02.2020 г. от 11,30 ч. в заседателната зала на ВСУ „Черноризец Храбър” на открито заседание на Научното жури. Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на катедра „Психология“ към Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър” и на интернет адрес www.vfu.bg, раздел „Докторанти”.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Увод

Настоящото изследване се фокусира върху психологическите характеристики и подходи в развитието на взаимоотношенията и родителството, както и начините за тяхното подобряване в Р Израел, с цел намаляване на разводите.

Когато се представят честите спънки, които се срещат в много семейства, и те се обсъдят с юношите с намерението да се разкрие картината на брачните и семейни отношения, тогава те ще бъдат подготвени за реалната ситуация. Тази цел изисква от двойките разбиране на моделите и очакванията от партньорските отношения и родителството.

Училищата са последният шанс на образователната система да допринесе за максималния брой млади хора и да култивира тяхното разбиране и способността им да се справят с функциите на семейството.

2. Актуалност и значимост на темата на изследването

Актуалността на проблема е продиктувана от необходимостта от образователни програми за обучение на младите хора в Р Израел, относно разбирането на моделите и функционирането на семейството.

Актуалността на изследването произтича и от факта, че като общество се научиме да приемаме развода като част от социалното развитие. Когато обществото приема огромната маса разводи и косвено насърчава това поведение, възниква въпросът полезно ли е това поведение на обществото и има ли по-добра алтернатива?

3. Изследователски проблем

Основният изследователски проблем търси отговора на въпроси, като: какво трябва да знаят хората преди да създадат семейство, кои са най-ефективните начини за подобряване на семейните отношения, какви преживявания от детството се отразяват на последващите брак и родителство и какъв вид образователни методи и техники биха били полезни при изграждането на семейните отношения?

Бракът, партньорството и родителството привличат голям изследователски интерес. Има стотици хора, които работят като консултанти по въпросите на брака и родителството. Въпреки това Министерството на образованието в Р Израел все още не прилага действия, наложени от реалността, като например професионален подход към обхвата на конфликтите и уменията, изисквани от възрастните, с намерението да се създаде интелигентна инфраструктура, която да предотврати развода и раздялата в семейството. Емоционалният „багаж“ на всеки индивид влияе върху успехите и провалите на последващото родителство и партньорство. Способността за разпознаване на препятствията от разводите и

тяхното преодоляване би могла да доведе до преуспяване на семейната, социална и икономическа системи. Преуспяващите семейства създават силно общество, поддържащо по-добра икономика и система на благосъстояние като цяло.

4. Хипотеза на дисертационното изследване

Хипотезата на изследвателя е, че ако подрастващите се обучат чрез програми за партньорски и семейни отношения, както и създаването на семейство, може би ще се промени ситуацията с разводите и последиците от тях в Р Израел.

5. Цел и задачи на дисертационния труд

Целта на изследването е да проучат ключови параметри, които водят до раздяла на партньорите, както и съпътстващите последици от това.

6. Методология на изследването

Изследването е осъществено в рамките на взаимодействието между изследвателя и групи лица, които са преживели последиците от преживян развод на родителите си. Моделът, който беше избран за целта на изследването, включваше екипи от две групи изследвани лица, които попълниха анкети, като част от емпиричното изследване.

Освен това бяха проведени интервюта отнасящи се до проучване на последиците от развода и ролята на обучителните програми относно семейния живот. Анкетите, интервютата и

констатациите от обучителната програма бяха анализирани и от тях бяха направени изводи.

7. Ограничения на изследването

Изследването има следните ограничения. Едното ограничение е свързано с ограничения размер на извадката. Този избор се налага, поради факта, че докторантката счита за целесъобразно с едни и същи изследвани лица да проведе анкетите, обучителната програма и интервютата. Второто произтича от първото, а именно условно разпространение на данните върху генералната съвкупност.

II. РАЗМЕР И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертационният труд е в обем от 126 страници и съдържа увод, три глави, списък на използваната литература и две приложения. Текстът съдържа 1 фигура и 3 таблици. Списъкът на използваната литература включва 79 източника на английски език.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА. Теоретичен обзор

1.1 Партньорство и семейство в Израелската социо-културна среда

1.2 Децата в семейството и партньорското съжителство

1.3 Развод и неговите последици

ГЛАВА ВТОРА. Дизайн на емпиричното изследване

- 2.1 Изследвани лица
- 2.2. Цел на изследването
- 2.3. Изследователски хипотези
- 2.4. Задачи на изследването
- 2.5. Инструменти на изследването
- 2.6. Изследователски процес
- 2.7. Резултати от изследването

ГЛАВА ТРЕТА. Модел за успешно партньорство и родителство.

- 3.1. Любов
- 3.2. Щастие
- 3.3. Осъзната необходимост от промяна в статуса на жените
- 3.4. Комуникация
- 3.5. Баланс
- 3.6. Развитие на партньорството преди появата на деца
- 3.7. Фокусът на вътрешния контрол
- 3.8. Изкуството на компромиса
- 3.9. „Триъгълници” и коалиции между семейни двойки
- 3.10. Родителството като изкуство

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Библиография

Приложения

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода се обосновава изборът на изследователската тема в съответния контекст.

Успешните семейни отношения са тези, при които и двамата съпрузи знаят как да споделят семейните задачи помежду си и как да заместят партньора си, когато е необходимо. С други думи и двамата знаят как да изпълняват всички действия, които се изискват от семейството. Независимо дали това са грижи за децата или почистване, пазаруване, приготвяне на храна или други семейни задължения.

В първа глава, озаглавена „Теоретичен обзор“, е представена изследователската рамка за темите, свързани с целта на изследването. В първи параграф – „Партньорство и семейство в Израелската социо-културна среда“, са представени основни теоретичните аспекти на партньорските и семейни отношения, влиянието на родителското присъствие и принадлежността към определена група, както и приноса на мъжа за управлението на дома.

Значимостта на изследването произтича от факта, че като общество се научихме да приемаме развода като част от социалното развитие. Когато обществото приема огромната маса разводи и

косвено насърчава това поведение, възниква въпросът приемливо ли е това за личността?

Двойката е основната социална структура на обществото, която е в процес на постоянно развитие, като част от развитието като цяло. Тя се влияе от икономическите и социалните промени, които се случват в човешката еволюция.

Разведена двойка в Р Израел с деца в момента получава две кредитни точки от държавата, което е около 5000 NIS (израелски нов шекел) годишно. Когато има около 15 000 развода и около 10 000 двойки с деца, всяка година държавата трябва да даде 50 милиона NIS за тези двойки. Тези двойки често пропадат до икономическо оцеляване и емоционално оцеляване, което често се отразява и на децата им.

Поради това си задаваме въпроса не е ли по-правилно да предоставяме емоционална помощ или да изработваме програми за подготовка на двойки за семейния живот в рамките на съществуващите образователни програми?

Значението на изследваната проблематика е свързано с това, че тя повдига въпроси относно поведението на държавата по отношение на семействата на разведени родители, а именно дали предоставянето на икономическа компенсация е решението на проблемът свързан с разводите.

Съжителството, което е начин, по който двама души трябва да създадат добра комуникация за правилното съществуване на двойката, е особено голямо предизвикателство в днешно време.

Днес има много организации, занимаващи се с консултиране на двойки в беда. Според мен двойките трябва да бъдат подготвени преди да влязат в семейната система, за да се справят с несъгласията, които възникват по пътя на семейния живот.

Посредством проведеното изследване са открити разногласията в семействата, проследено е как те се разрешат, за да се намерят начини за подобряване на взаимоотношенията между партньорите като цяло.

В резултат на това беше създадена карта на съществуващи провали, които, ако са познати и добре проучени, могат да предотвратят разрушителните отношения между партньорите.

Съгласно моето виждане и това на останалите изследвани лица, с подходяща помощ и правилна подготовка за семейния живот, някои от разводите могат да бъдат предотвратени и много деца ще бъдат предпазени от това да живеят в неуспешна връзка, която по-късно се проектира върху потенциала им като съжителители и съпрузи.

Съществуват различни проблеми, които възникват между двойките.

Днес напрежението между необходимостта да се развиваш, нуждата да бъдеш достоен партньор и да си отличен

професионалист поставя много хора в спираловидна надпревара. Проблемът е, как да се намери баланса между тези три компонента. Или по-скоро емоционалните провали, които всъщност карат хората да не действат по най-добрия начин в резултат на преживяванията у дома или на неуспехите, които предават на децата си.

Колкото повече съпругът инвестира в родителството и дома , толкова повече се повишава благосъстоянието на съпругата. По този начин тя може да оцени повече неговия принос и може да бъде по-малко критична към него и обратно.

В проучване, проведено между 1968–1988 г. в Р Израел, е установено, че емоционалната подкрепа и доброто партньорство носи много предимства, както физиологични, така и психологически, като например намаляване на сърдечните удари и депресията, и подобряване на имунитета. Партньорите предоставят социална подкрепа и се свързват помежду си с по-широки социални мрежи от приятели, съседи и роднини.

Броят на децата също влияе на нивото на стрес на родителите по отношение на родителските им роли и брачния живот. Предполага, че възрастта на децата няма влияние върху нивото на родителския стрес или усещането за психологическото благополучие на родителите и разбирането на качеството на брачния живот. Освен това съществуват ясни разлики между майките, които са претърпели сексуално насилие в детството си, и останалите майки във всички аспекти на родителската функция.

Съществуват и значителни различия във функциите: сътрудничество между родителите, общуване в семейството и представа за родителите между родителите, преживяли сексуално насилие и тези, които не са.

Във **втори параграф** – „**Деца в семейството и партньорското съжителство**” е разгледана ролята на децата, като извор на радост, мотивация за успех и щастие в партньорските отношения.

В днешно време няма единна картина на протичане на семейния жизнен цикъл, въпреки че има много изследвания, занимаващи се с партньорство и родителство. Отговорното, поддържащо дневния ред общество, трябва да представи подходяща подготовка за очакваните и неочаквани сценарии в партньорството и родителството, където има ясно и недвусмислено намерение да се предотвратят кризи и ситуации, които „изсмукват доброто от хората, оставяйки ги да кървят” и да се справят без подходящи механизми. Съществува връзка между качеството на брачния живот и неговата продължителност. Качеството на брака има тенденция да бъде по-високо в началото на пътя, да намалява с раждането на детето и периода на отглеждане на децата и да се повишава отново през юношеството им. По-късно тя продължава да се увеличава постепенно. К. Кремър (1985) подкрепя тази идея, като проучва въздействието на пенсионирането върху партньорството и родителството. Нейните открития показват стабилност и дори

подем на двойката и родителската функция, когато децата напуснат дома си. Освен това, изследването показва, че няма случаи на понижаване на качеството на структурата на двойката. Всеки родител знае, че отглеждането на деца е велика и в същото време трудна задача. Децата ще започнат да признават труда и всеотдайността на родителите си, едва след като и те самите станат родители. Независимо от това, когато се измерва истинското удовлетворение на хората с деца, се разкрива различна история. Повечето двойки започват брачния си живот със сравнително много щастие, но удовлетвореността им намалява по време на техния споделен живот и особено по време на отглеждането на децата и се приближава до първоначалните нива само когато децата напуснат дома си.

Мотивацията за успех на партньорите влияе върху успешното партньорство и родителство. Изследванията показват висока способност за прогнозиране по отношение на родителската мотивация както при мъжете, така и при жените.

Децата влияят и върху щастието в партньорството. Установено е, че партньорите с деца са склонни да бъдат по-доволни от брака си, отколкото тези без деца. Повечето двойки смятат родителството за обогатяване на партньорството, въпреки допълнителните му трудности. Взаимната връзка между родителите след раждането на първото дете обаче преминава през процес на промяна, подновено опознаване един-друг и борба, докато не се

намести новата родителска парадигма, която е взаимно приемлива: традиционното родителство, равенството в ролите или обмяна на роли, когато е необходимо.

В трети параграф – „Развод и неговите последствия” е представена ролята на развода върху психиката на преживяващите го.

Х. Барнеа и Д. Елдар (2003) твърдят, че разводът се възприема като едно от най-трудните събития в живота. Това е събитие, което се случва без предварителна подготовка и подкрепа в живота на човека. Разводът води до появата на негативни емоции, чувство на объркване и загуба, стигма, опит за запазване на семейството чрез различни средства, и растящ оптимизъм за адаптиране.

Разводът се влияе от следните социални промени: приемане на развода като алтернатива; изоставяне на религия и традиция в полза на открито и по-малко ограничаващо възприятие, главно за жените; започване на работата при жените, което се отразява на способността им да осигуряват; огромно напрежение при балансиране на управлението на къщата, което създава непоносим стрес за двойките; щастие и удовлетворение, нежеланието да се правят компромиси в незадоволителни отношения; и малък брой деца, което позволява по-лесното справяне с развода.

Изследванията показват, че след осемнадесет месеца децата се адаптират към развода и не изпитват психологически или поведенчески затруднения. Други изследвания сочат, че

последниците от развода оказват влияние върху децата през целия им живот. Когато те достигнат юношеския период се превръщат в тревожни хора, които не използват уменията си, страдат от ниска самооценка, живеят с усещането, че са получили незадоволително родителство и имат трудности да се справят със задачите на своето развитие, като например избор на кариера, ангажираност към партньор и създаване на семейство. Нещо повече, те са повлияни от страданието на родителите, стреса и емоционалните реакции и тревожността, произтичаща от невъзможността на родителите да задоволят техните потребности. Колкото по-малки са децата по време на развода, толкова по-добра е адаптацията им в дългосрочен план. Част от тях обаче не успяват да създадат в съзнанието си модел за връзки като двойка и това вреди на развитието им в зрелостта. Освен това децата са силно повлияни от степента на непрекъснатата конфронтация между родителите и стабилните и продължителни отношенията на децата с техните родители. Поради тези последици е желателно процесът на развода да е кратък и спокоен.

В Р Израел има около 30 процента разведени двойки, което допринася за невъзможността икономически и психически двамата партньори да се справят с последиците от развода. Поради това е добре младите хора да бъдат предварително информирани за отговорностите и трудностите пред които са изправени семейните двойки.

Във втора глава, озаглавена „**Дизайн на емпиричното изследване**” подробно са описани: изследваните лица, използваните методи за събиране на емпиричните данни, процедурата на емпиричното изследване, инструментите, хипотезите на емпиричното изследване и методите за анализ на данните.

Изследвани лица:

В изследването участват 25 разведени двойки, които са анкетираны, проведени са и 100 интервюта относно прилагането на образователни семейни програми при юношите.

Цел на изследването:

Целта на настоящото изследване е да се проучи степента на влияние на последиците от развода на родителите върху децата. По този начин ще се идентифицират основните спънки в брачния живот и ще се създаде модел, който е предназначен да помогне на широк кръг от юноши, които да разпознаят и развият информираност за тези повтарящи се проблеми, които съществуват в много семейни отношения. Това ще доведе до възможност за изграждането на набор от механизми, които ще помогнат на двойките, да се справят с множеството проблеми, които ще трябва да преодолеят като двойка, живееща при определени условия.

Изследователска хипотеза:

Предполагаме че, ако подрастващите бъдат обучени чрез програми за партньорски и семейни отношения, както и създаването

на семейство, ще настъпи промяна в ситуацията с разводите и последиците от тях в дадената социо-културна среда.

Задачи на изследването:

1. Да се разкрият психологическите аспекти на партньорските и семейни отношения в Р Израел.

2. Да се проучат последиците от разводите върху развитието на децата.

3. Да се анализира влиянието на обучителните програми в партньорските и семейни отношения за намаляване на разводите в изследваната социо-културна среда.

4. Да се разработи модел за успешно партньорство и родителство.

Инструменти на изследването:

За реализиране целите на изследването са използвани следните изследователски инструменти: интервю, анкетиране, контент-анализ на литературни източници.

Резултати от изследването:

Интервютата повдигат необходимостта от рамка, която да подхранва и укрепва независимия характер, особено за онези, които виждат проблем в родителския партньорски модел. Фактът, че има формиращ период на живот в даден семеен климат, който създава един вид очакване от партньора, че той/тя ще даде отговор за същите тези недостатъци, които са създадени в резултат на споменатия климат също е показателен резултат. Правилното и

здравословно запознаване с минали проблеми може да предотврати проблемното поведение в бъдещето. Важно е да се разпознаят проблемните компоненти, придобити в младостта, за да се формира нов светоглед, който не може да нанесе щети в настоящето и бъдещето.

Трите деца на лекари, които са отразени в изследването, представиха три решения за партньорство и родителство. N, която е загубила баща си, когато е била на две години, и мащеха си, когато е била на шестнайсет, избира да се въздържа от партньорство и родителство. Била е ужасена от смущаващи преживявания като тези от детството си и вероятно е усетила, че не е придобила достатъчно средства за справяне с различните изисквания, които се крият в тези рамки. X се омъжва, но никога не е раждала деца, тя твърди, че родителите ѝ никога не са подкрепяли желанията ѝ да има деца, и може би от пет и половина годишна възраст, вътрешният ѝ глас ѝ казва, че всъщност няма родители, на които да може да разчита. V избира да се ожени на четиридесет и осем години и днес той е баща на седемгодишна дъщеря с по-пълноценни отношения с партньора си, отколкото с последния. От това, медицинската кариера на бащите им е откраднала у тримата възможността да изградят нормално семейство. За тримата тежките последици са причинени главно от професията или избора на техните бащи. Тримата интервюирани разбиват мита, че родителите с кариера на високо ниво имат по-голяма осведоменост и по-висока способност да

откликнат на нуждите на своите деца.

По същия начин изглежда, че родителите могат да бъдат причина за изграждането или разрушаването на стабилността на партньорствата на техните деца. За Т баба ѝ е помолила майка ѝ да се съдържа и да прости на неверния си съпруг. Родителите на R приемат децата му, когато той не се интересува да ги вижда за период от десет години, може би това е причината, че сега има добри отношения с тях. М окуражава дъщеря си да живее в същата сграда като нея и тя и до днес ѝ помага. Да кажем и това, че бабите и дядовците на А не харесвали баща му и насърчавали майка му да се разведе с него и това се е случило.

Друга част от интервюираните разказаха за необходимостта на родителите им да решават вместо децата си за техните избори. Те не са информирани за възможните щети при тези избори. N обяснява, че от четиригодишна възраст тя е изпълнявала задължението си сериозно и с усилие. Т казва, че казал на родителите си решително, че не се интересува от задължението си. А се е спогодила с майка си, нещо, което е довело до възмездие по-късно.

Резултатите показват и че, има предпочитание да се търси благополучието на жените и техните деца, тъй като мъжете не винаги застават до тях и понякога този факт кара жените да експлоатират предубеждението, което може да се върне върху тях като бумеранг. Поради тази причина бащата на А заминава за САЩ,

без да каже на майка ѝ, когато той основно изоставя децата си. По-късно той твърди, че не е бил в състояние да отговори на искванията на съда за издръжка. R има много малък контакт с децата си от първия си брак в продължение на десет години. T търси начин да избяга от преследването на бившата си жена. Като баща, дипломат, избира да работи в САЩ в продължение на шест години, за да избегне посещение и изпращане на пари, въпреки че може да го направи. Бащата на X имал малко контакти с нея и не я е включил в завещанието си когато умрял.

Проблемните отношения с родителите се проектират и върху отношенията с братята и сестрите. Понякога те са злобни, понякога приемат по-приемлива форма. Понякога братята и сестрите имат способността да продължат, въпреки предпочитанията на родителите към един от тях, а в част от случаите отношенията между братята и сестрите се оказват по-силни и подкрепящи.

Най-важният резултат от изследването е, че е възможно да се запазят партньорствата чрез помощта на консултанти и с влияние на други хора извън първичното семейство. От значение е също така и предварителното информиране на партньорите относно положителните и негативни страни на семейните отношения.

Партньорството и родителството са първите отношения, които изграждат общество за добро или лошо. Партньорството и родителството са главната основа на обществото и неговият крайъгълен камък. Фактът, че държавата не предоставя подходящи

ресурси по отношение на партньорството и родителството, показва, че нашето общество все още не е усвоило значението в рамките на уроците, разбирането и житейския опит, необходими за създаване на силно общество с оптимална система за благосъстояние.

Доброто партньорство води до добро родителство: домашната атмосфера, идеята за споделяне и примерът за приемане на партньорите един - друг вдъхновяват добра атмосфера у дома. Там, където преобладава повече модерността, Егото става важно и хората не споделят трудностите на другата страна в резултат на което хората вече искат развод.

Наличието на братя и сестри в семейството също играе важна роля в партньорските отношения. Понякога те са наставници за помалките си братя и сестри, най-добрият приятел, а понякога се създава изкривена система на отношенията, която не позволява здрави и положителни отношения, които са в основата на братството.

В трета глава, озаглавена „Модел за успешно партньорство и родителство“ са представени компонентите на успешния съвместен живот.

Теоретичните допускания за взаимодействията между включените в модела променливи са представени на фигура 1

Фиг. 1. Модел на взаимовръзките между включените в изследването променливи

Този модел е създаден, за да се създаде и представи цялостната картина на успешното партньорство и родителство. Целта е младите да бъдат информирани за предимствата и методите за постигане на здрави и функциониращи взаимоотношения, заедно с неуспехите и клопките, които възникват в семейните отношения. Идеята на модела е да създаде представа за партньорство, което се

изгражда плавно и съответно без кризисни ситуации, които разрушават.

Първият компонент е *любовта*. Наскоро учените откриха, че човек, който уважава себе си се опитва да уважава и другите, които имат голямо количество знания, за да успеят в даденото партньорство. Голямата база знания предполага по-голямо количество опит. Хората влизат в партньорства и дори създават семейства, дори и когато нямат необходимите основни средства водени от любовта.

Вторият компонент е *щастие*. Способността да бъдем щастливи е функция на нашата способност да бъдем удовлетворени от това, което притежаваме. За съжаление съществуват механизми, които пречат на щастие. Щастие се тълкува като позитивна емоция посредством която можем да избягаме от реалността, а понякога и дистанцията като цел сама по себе си също може да ни направи щастливи. Всъщност съвременният човек не се замисля върху връзката жизненост - енергия, която произхожда от доброто чувство и мъдростта да живее за момента. За да се преживее щастие в любовта, е важно да се придобият умения, които събуждат вдъхновение и усилват жизнеността и добрите чувства у човека.

Третият компонент е *осъзната необходимост от промяна в статуса на жените*. В. Велерстейн твърди, че в еврейското общество в епохата на Талмуда и Мишна, жените са могли да

участват в професии, които се смятали за типично мъжки. Те не са били подложени на крайно унижително или деградиращо отношение от страна на мъжете, които са били на ръководна позиции. Не е съществувала и идеология, която да определи дистанцирането от публичната арена на жените. Д. Бойрън подсилва тази гледна точка и твърди, че текстовете на талмудите не изразяват страха на мъжете от силата на жените или от тяхната женска сексуалност. По този начин чрез културалните особености се осъществява на контрол над жените, за да се гарантира, че физическите нужди на мъжете по отношение на пола и раждането ще бъдат удовлетворени.

Четвъртият компонент е **комуникацията**. Изследванията показват, че жените обичат да говорят с мъжете си повече, отколкото мъжете им обичат да говорят с тях. Посредством общуването жените разкриват най-дълбоките си чувства, докато мъжете всъщност не виждат необходимост от това. П. Коулман твърди, че липсата на комуникация в партньорството е най-големият проблем за двойките в затруднение. Има три основни причини за това – първата са очакванията на партньорите, защото жените очакват връзка с много комуникация в нея. Колкото повече съпрузите им проявяват обич, емоции и способността да изразяват емоции, толкова по-щастливи са жените. Вторият проблем е начинът на провеждане на разговора, защото мъжете успяват да дешифрират темата на разговора чрез езика на тялото с непознати по-добре, отколкото със собствените си жени. Когато съпругата е

нешастна, съпругът заема защитна позиция и това може да му затрудни разбирането на езика на тялото. Третият проблем произтича от влиянието на околната среда, защото важните разговори трябва да се провеждат само когато има тишина и без разсейване. Един от начините да се предотврати слабата или неадекватна комуникация между партньорите е чрез размишление върху проблема и опита за неговото детайлно разбиране. Ефективно отражение чрез „телескопично“ слушане, което ще рече, отразяване на нещата, които подобряват разбирането и значително намаляват гнева и безкрайните спорове, от които никой не печели.

Петият компонент е *балансът*. Кл. Рабин твърди, че животът в партньорство е изкуство и е пълно с изненади. Партньорството отваря сетивата, които са необходими, за да се запази стабилността в отношенията. Партньорите следва да се адаптират към промените в семейните отношения, които понякога са свързани или с дистанциране или с интимност. Много двойки, които нямат умения за общуване водят диалози, в които решението е монолог, което увеличава безсилието и трудностите и в крайна сметка не решава проблемите. Понякога нуждата от контрол от единия партньор води до омаловажаване на всичко за което другият допринася. Това обикновено се случва, в случаите когато жените, които ежедневно се занимават с домакинството, не са достатъчно информирани за необходимостта от компромиси. Проблемът изостря разногласията

и липсата на желание на партньора да допринесе за семейното благополучие.

Положителното развитие на брака зависи от личното израстване. Отношенията в рамките на партньорството могат да се превърнат в рамка, която създава по-силни и по-пълноценни хора. За съжаление понякога партньорските отношения се превръща в зона на война с поведенчески модели, които причиняват значителни щети върху психиката. Това обикновено се случва, когато един от партньорите инвестира усилия, за да се опита да промени другия.

Шестият компонент е *развитие на партньорството преди появата на децата*. Развитието на партньорството е критично важно, особено преди появата на децата, тъй като това е процес, който продължава през целия живот. Осъзнаването на идентичността и сексуалността на партньора в двойката е от изключителна важност в отношенията. Партньорството трябва да удовлетворява както индивидуалните потребности от сигурност, така и способността партньорите да се развиват. Това изисква притежаването на определен емоционален ресурс. Успехът в партньорството влияя върху начина, по който се отглеждат децата в семейството. Двойките удовлетворяват различни свои потребности, ако някой от партньорите не е доволен, той може да търси коалиция с някое от своите деца, което от своя страна нарушава стабилността в двойката. Това води до настройване на децата срещу родителите, а понякога дори може да се стигне до раздяла на двойката. В редица

случаи част от партньорите не са отработили своите дефицити от детството и правят пренос в зрялата си възраст върху партньорите. Всеки партньор внася определен стил на взаимоотношения, който е заучил от родителите си и първичното семейство. Здравите двойки осъзнават необходимостта от акцент върху партньорството, приятелството, семейството и интимните преживявания. Осъзнаването следва да намали причините за проектиране на отношенията на родителите в партньорството и да засили приятелството в партньорството. Любовта в партньорство създава успешен и интегриран семеен живот, в който сътрудничеството между двойката е оптимално.

Сериозните трудности с които децата се сблъскват и които засягат психичното им здраве, зависят от родителите. Децата се влияят от отношенията в партньорството между родителите, както и от начина, по който родителите им се отнасят към всички аспекти на семейния живот. От това може да се достигне до извода, че отговорност на родителите е да преподават и развиват отношенията в семейството системно, в което всички участват, за да се създаде рамка, която позволява здравословно и стабилно развитие, с минимален риск, насилие и конфликти в семейството.

Основен факт в партньорството е взаимната грижа за децата, като в никакъв случай не бива да се омаловажава ролята на другия родител. Дете, което научава, че един от родителите е неуспешен, заключава същото и за себе си. Един покварен родител може да

поквари цялото семейство. Ако единият родител бъде видян в очите на детето си като незаслужаващ, вторият също ще получи този статус по-късно.

Седмият компонент е *фокусът на вътрешния контрол*. Психологът К.Копф твърди, че пациентите имат фантазия, че терапевтът ще влезе в техния личен свят и ще направи корекции и промени на травмиращите събития. Решение на проблемите на пациента могат да се намерят само тогава когато пациентът е готов да се откаже от своята несигурност и се почувства сигурен в мъдростта произлязла от преживяванията, способностите, очакванията и възможностите си. Изграждането на „центъра за самоконтрол“, зависи изцяло от нашия избор за постигане на емоционален баланс в трудни ситуации.

Осмият компонент е *изкуството на компромиса*. Няма нищо по-добро от създаването на идеали с вяра в собствените способности. Промените в настроението и хормоните обикновено са отговорни за възхода и спада на енергията и промяната на чувствата за власт и рационално управление. Тези промени често не получават признание и самосъзнание. Като казваме това, важно е да разберем, че не само външните обстоятелства управляват живота ни, но и вътрешните конфликти, за които не винаги сме наясно.

Арън Бек, специалист в областта на емоционалната терапия, твърди, че в съвременния брак има десет цели: топлина, грижа, обич, приемане, съпричастност, интимност, приятелство, подкрепа,

опора и сплотеност. Понякога гневът е толкова разрушителен, че може да причини необратими щети, поради което компромисът е от изключително значение за запазване на семейните отношения.

Като допълнение в представения модел могат да бъдат вмъкнати още два компонента **„триъгълници“ и коалиции между семейни двойки и родителството като изкуство.**

„Триъгълниците“ са двойка с включен трети човек, който е станал част от семейството. „Триъгълниците“ се създават, когато един от партньорите се обърне към „трета страна“, която може да е родител, брат или приятел и обсъжда проблемите си в брака с него. Третата страна става консултант, съдия и източник за икономическа и емоционална помощ. В някои от случаите професията или хобито също може да бъде един вид трета страна в двойката.

„Триъгълниците“ не позволяват на двойката да намери собствения си баланс. Енергията и ресурсите често се прехвърлят на третата страна, а проблемите, които трябва да бъдат обсъждани между двойката, се обсъждат с нея. Бракът отстъпва като система, блокира и не може да продължи нататък, вследствие на което става скучен и болезнен.

Родителството като изкуство. Държавата Израел се разраства като общество, което защитава децата си, а тяхното благополучие и образование са сред основните ценности на страната. Загрижеността за образованието, състоянието на децата и защитата

на тяхното здраве са основни теми не само в професионалната но и в социалната област на държавата.

През 1991 г. Израел подписва международен договор за правата на децата, както и основен закон за правата на човека и свободите, приет през 1992 г., който очертава правата на човека, както и правата на непълнолетните. Тези две събития помогнаха за развитието на движението за права на децата в Р Израел.

Отговорното, поддържащо дневния ред общество, трябва да предостави подходяща подготовка на юношите за очакваните и неочаквани сценарии в партньорството и родителството. Идеалният родител е разбиращ и подкрепящ, той възпитава, изразява чувства си, и е загрижен и състрадателен към децата си.

От анализа на житейски истории на изследваните лица е възможно да се идентифицират няколко различни механизми за справяне с живота. Първият начин е коригираното поведение, вторият поемане на отговорностите и справяне с проблемите и третият е динамичната прогресия.

В коригираното поведение има детско преживяване, което внася в брачния живот необходимост човек да промени унаследените модели на родителство. При поемането на отговорностите и справяне с проблемите става ясно, че много жени, които не преглъщат гнева и физическото и словесно насилие от своите партньори, променят своето поведение. Чрез метода на

динамичната прогресия поведението на партньора се адаптира към дадената ситуация.

Като цяло отношението на мъжете към жените трябва да претърпи радикални промени, от жена, която дава възможност, към жена, която заслужава подкрепа и е в състояние да се развива и съсредоточи върху своята кариера и израстване.

Накратко, **заключенията**, които могат да се направят от анализа на данните и да се приложат в практиката, са:

✓ Необходимо е да се насърчи задълбоченото разбиране на ролята на обучителните програми за юношите относно успешните партньорски и семейни отношения за дадената социо-културна среда.

✓ Необходимо е да се популяризират начините за ефективни взаимодействия между партньорите.

✓ Необходимо е дискусията относно промяна във възгледите за промяна в статуса на жените.

✓ Повишаването на осведомеността относно възгледите за успешното партньорство може да доведе до промяна в грижите за децата.

✓ Разбирането и актуалните познания на психическото развитие на децата биха предизвикали промяна в грижите, които родителите полагат за тях.

IV. ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Направена е систематизация на основните изследователски перспективи и детерминанти на конструкта – партньорски отношения при съвместно съжителство и семейните отношения в държавата Израел.

2. Резултатите от емпиричното изследване изследване запълват съществуващ дефицит в изследванията на психологическата специфика на партньорските отношения при съжителство в семейството и влиянието им върху развитието на децата.

3. Проведеното изследване доказва значимата роля на програмите за обучение в успешно партньорство и родителство.

4. Предложен е модел за успешно партньорство и родителство, насочен към ефективни взаимодействия между партньорите, който създава благоприятна среда за развитието на децата.

5. Практико-приложната значимост се изразява в това, че резултатите могат да се използват от консултанти и психолози в областта на брачните и партньорски отношения.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Netanel, O. (2018).** The portrait of the good parent. В:e-
Journal VFU, section Psychology and Social activities. Issue 11, 2018. ISSN 1313-7514.
2. **Netanel, O. (2018).** What we have to know before we become a family? В:e-Journal VFU, section Psychology and Social activities. Issue 11, 2018. ISSN 1313-7514.
3. **Netanel, O. (2019).** The most effective ways to improve partnership. Journal Studies in Knowledge and Management – Photon Foundation.